

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra praktické teologie

Bakalářská práce

POLICIE V MULTIKULTURNÍ SPOLEČNOTI

Vedoucí práce: Mgr. Markéta Elichová Ph. D.

Autor práce: Michal Šťastný

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

3. ročník, kombinované studium

2006

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Michal Šťastný

Děkuji vedoucí bakalářské práce Mgr. Markétě Elichové, Ph.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce, panu RSDr. Jánovi Mišovičovi, CSc. za cenné připomínky při sestavování dotazníku. Dále děkuji příslušníkům Cizinecké policie České republiky za jejich ochotu odpovídat v dotazníku.

OBSAH

ÚVOD.....	5
TEORETICKÁ ČÁST	8
1. ZÁKLADNÍ TERMINOLOGIE	9
2. CO ROZUMÍME MULTIKULTURALITOU.....	12
2.1. HISTORICKÝ EXKURZ	12
2.2. TŘI MODELY KONTINENTÁLNÍ MULTIKULTURNÍ INTEGRACE	13
2.3. MULTIKULTURALISMUS V ČESKÉ REPUBLICE	14
2.4. CIZINCI V ČR.....	16
<i>Počet cizinců s povoleným dlouhodobým a trvalým pobytem k 31.12.2005.....</i>	<i>17</i>
<i>(podle státní příslušnosti)</i>	<i>17</i>
3. PRÁCE POLICIE V MULTIKULTURNÍ SPOLEČNOSTI.....	19
3.1. ROLE POLICIE.....	19
3.2. PRÁVNÍ ÚPRAVA MULTIKULTURNÍ SPOLEČNOSTI.	20
4. NÁRODNÍ STRATEGIE PRO PRÁCI POLICIE ČR VE VZTAHU K NÁRODNOSTNÍM A ETNICKÝM MENŠINÁM.....	24
4.1. CÍLE A KONCEPCE STRATEGIE.....	24
4.2. MECHANISMY VZTAHU POLICIE ČR K NÁRODNOSTNÍM MENŠINÁM.....	25
4.3. PILOTNÍ PROJEKT – STYČNÝ DŮSTOJNÍK PRO PROBLEMATIKU MENŠIN.....	27
PRAKTICKÁ ČÁST	29
5. SOCIÁLNÍ SONDA.....	30
5.1. VÝCHODISKO VÝZKUMU	30
5.2. CÍLE.....	30
5.3. METODIKA VÝZKUMU.....	30
5.4. DOTAZNÍK A JEHO VYHODNOCENÍ.....	31
ZÁVĚR	36
SEZNAM ZDROJŮ.....	38
ABSTRAKT	39

ÚVOD

O tématu multikulturní společnosti, práce a postavení policie v tomto prostředí jsem uvažoval již počátkem roku 2005. K jeho zvolení mne vedla povaha mého zaměstnání, ve kterém se setkávám s kulturou a zvyklostmi etnik a národností nám Evropanům často velmi nepochopitelných a vzdálených. Vzhledem k demografickému vývoji na starém kontinentu, všeobecnému stárnutí populace a nízké porodnosti dochází především v západní Evropě k uvolňování životního prostoru a ke snižování celkového počtu místní populace. V souběhu s tím je politickou vůlí i udržení zaběhlého sociálního standardu občanů Evropské Unie. Ten, ač je rozdílný v jednotlivých státech EU má společný základ v historickém vývoji Evropy již od středověku, sdílením společných křesťanských hodnot a postojů např. k majetku, práci, partnerství. Dovolím si tvrdit, že Evropská demokracie a ekonomická prosperita stojí na deklarované individuální svobodě v podnikání, náboženství a uspokojení jednotlivých potřeb člověka. Ovšem tato svoboda je ohraničena celospolečenskými zájmy a realizuje se jejich pomocí. Všeobecně je uznávána lidská důstojnost a rovnoprávnost bez ohledu na rasu, pohlaví, politické či náboženské přesvědčení. Naplňování těchto svobod je uzákoněno v rámci jednotlivých států i nadnárodně v budoucí Evropské ústavě (v současnosti deklarací Rady Evropy a v mezinárodních smlouvách).

Do této situace přichází řada cizinců ať z ekonomických či politických důvodů. Podle některých prognóz bude Evropa potřebovat v následujících padesáti letech až 70 milionů nových obyvatel v produktivním věku. Pokud se tak nestane nebudou Evropané schopni uživit svou stále stárnoucí populaci. Dochází tak k paradoxní situaci kdy jednotlivé státy Evropy zavádějí restriktivní azylovou politiku¹, ačkoliv jim v budoucnu bude chybět pracovní síla. Bez ohledu na tato opatření se každoročně zvyšují procenta asijských, afrických a částečně i jihoamerických skupin – balkánské nevyjímaje – migrujících do ekonomicky vyspělejších zemí Evropy. To má v jednotlivých zemích za následek mimo jiné nárůst sociálních výdajů, zvyšování kriminality, výskyt různých specifických nemocí a mnoha dalších negativních vlivů. Ať si to připouštíme či nikoliv Evropa se již stala multikulturním územím a jde o to jakým způsobem budou jednotlivé skupiny na sebe působit.

¹ To se děje z různých příčin, obava o pracovní trh, hrozba terorismu apod.

Vzpomeňme si na rozruch kolem islámského způsobu odívání dívek a žen, který nastal ve francouzském školství v roce 2004, kde se tato etnická skupina odmítá přizpůsobit zákonům hostitelské země, ale naopak vyžaduje větší toleranci k zákonům islámské víry. V Německu propagovaný model multikultury² se neosvědčil a ukázal se jako jednosměrka do slepé uličky. Etnické skupiny a menšiny zůstávají ve značné míře v kulturní, společenské a sociální izolaci, částečně z vlastní vůle. Je až neuvěřitelné, že i třetí a čtvrtá generace, která se v Německu narodila a chodila do tamních škol, se z velké části odmítá chovat jako ostatní obyvatelstvo. Nekonformní jednání a kriminalita těchto skupin nejenže zatěžuje státní exekutivu, ale také podporuje šíření rasistických nálad v majoritní společnosti. Tyto problémy se zatím ve větší míře týkaly vyspělých zemí západní Evropy kde přistěhovalecké vlny začaly prakticky již po II. Světové válce a různě kolísaly s postupným rozpadem koloniálních vlivů jednotlivých zemí.

Do zvýšené sféry zájmu se imigrantů dostala i Česká republika po svém vstupu do EU. Skupiny imigrantů, které přišly do České republiky před zhruba deseti lety mají již většinou nějakým způsobem vyřešen a legalizován pobyt³ na našem území. Skupiny z Asie, Balkánu a Afriky chápou rodinnou a etnickou sounáležitost v mnohem širším rozsahu než běžný evropán. Podobně jako v romském etniku není rodina jen v přímém a nejbližším pokolení, ale je chápána velmi široce, zhruba na úrovni rodu či klanu. Tyto klany mají nepsanou povinnost pomáhat dalším. Je tedy zřejmé, že se zde budou usazovat další přistěhovalci ať již legálně či nikoliv. Faktem zůstává, že Česká republika zatím ne zvolila žádný z modelů přístupu k menšinám praktikovaný např. v Německu, Francii či Velké Británii. Právně je samozřejmě vztah jednotlivců těchto skupin a státu deklarován českými i mezinárodními právními akty⁴.

Stále přetrvává mylný názor, že cizinec přicházející žít a pracovat do naší země, přichází jako jedinec a přijme většinovou kulturu a přizpůsobí se našemu způsobu života. Události posledních let⁵ mne přesvědčili, že tato představa je zcestná a vzhledem k tomu, že se přistěhovalectví na starý kontinent bude stupňovat, bude nutné hledat i nové způsoby soužití.

² Němci v obavách se srovnáváním s asimilací během II. sv. války nechávali žít na svém území jednotlivé etnické skupiny bez přílišných zásahů státu.

³ Přiznání azylu, trvalý nebo dlouhodobý pobyt či již i získání státního občanství

⁴ Listina zák. práv a svobod, <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html> Zákonem o azylu apod.

⁵ Teroristické útoky ve Španělsku, VB, nepokoje ve Francii

Cílem této práce je přiblížit působení policie právě v souvislosti s etnickými menšinami a v krátkosti představit Národní strategii pro práci Policie ČR ve vztahu k národnostním a etnickým menšinám a důležitost vzdělávání policistů v této oblasti. V práci jsem vycházel vedle běžně dostupné literatury, která bude zmíněna na konci práce také z interních publikací Policie ČR, zejména z informačního manuálu *Policista v multikulturním prostředí*, a již zmíněné *Národní strategie pro práci Policie ČR ve vztahu k národnostním a etnickým menšinám*. Součástí práce je též mnou sestavený krátký dotazník, ve kterém poskytli své názory příslušníci Cizinecké policie ČR, kteří přicházejí do styku s cizími státními příslušníky nejčastěji. Na výstupu z tohoto dotazníku chci potvrdit svou hypotézu o rozdílnosti chápání problematiky národnostních a etnických menšin policisty v závislosti na možnostech a absolvování kurzů s školení v této oblasti.

TEORETICKÁ ČÁST

1. ZÁKLADNÍ TERMINOLOGIE

1.1. Asimilace

Asimilací se rozumí kulturní či jazykové rozplynutí jedné kultury (obvykle minoritní) v kultuře jiné (obvykle majoritní). Prostřednictvím kontaktu příslušníci menšiny ztrácejí svá kulturní specifika, přebírají kulturní vzorce většiny a stanou se její součástí. Asimilace je při styku dvou rozdílných kultur velice častým a běžným jevem.

1.2. Integrace

Integrací je chápáno soužití dvou nebo více skupin s odlišnými kulturními vzorci, pravidly chování, stupnicemi hodnot apod., které umožňuje jednotlivcům náležejícím do jakékoliv z těchto skupin ponechat si jejich specifika, a zároveň zaručuje členům všech těchto skupin rovnoprávné postavení (nedochází tedy k diskriminaci členů některé skupiny).

1.3. Cizinec

Cizincem je podle české legislativy každý, kdo není státním občanem ČR. V některých oblastech mají cizinci odlišné právní postavení než občané ČR – nejsou jim přiznána některá politická práva (například právo volit, být volen, členství v politických stranách apod., vykonávat některé funkce – poslanec, soudce, prezident republiky apod.) a vykonávat určitá povolání (voják, policista apod.) Cizinci rovněž nemohou zcela svobodně vstupovat na území ČR a pobývat zde. Zde se již projevuje nestejný přístup k občanům jednotlivých států, neboť občané zemí EU jsou nositeli rozsáhlých práv a výsad při pobytu na našem území oproti občanům třetích zemí. V řadě oblastí, jako je například trestní právo, rodinné právo či obchodní právo, mají cizinci stejné postavení jako čeští státní občané.

1.4. Národ

Chápání národa je odlišné v různých kulturních oblastech, a ani v Evropě není zcela jednotné. Ve střední Evropě (např. v Německu) převládá etnické pojetí národa, přičemž je zdůrazňována *společná krev*, jazyk, kultura. V západní Evropě zejména ve Francii a Velké Británii, je národ chápán jako společenství lidí, které spojuje příslušnost k jednomu státnímu útvaru (anglické nationality tedy neznamená národnost, ale státní příslušnost) – například Francouzem je možné se stát, přijetím státního občanství (naproti tomu Němci chápou národnost tak, že se jako Němec musí člověk narodit). Příslušnost k národu tedy můžeme chápat objektivně (danou narozením, jazykem apod.), subjektivně (příslušníkem národa je ten kdo se za něj považuje), nebo občansky (kdy příslušníkem je občan bez ohledu na původ).

1.5. Národnost

Tento pojem je v ČR používán jako označení příslušnosti k etnickému a nikoliv politickému národu. Národnostní menšina je definována zákonem č.273/2001 Sb., o právech národnostních menšin. Evidence národnosti se nevede v dokladech vydávaných státem. Informace o národnosti a rasovém původu jsou považovány za citlivé a zachází se s nimi na základě povolení ze zákona či se souhlasem dané osoby⁶

1.6. Diskriminace

Diskriminace byla stanovena Evropskou unií ve směrnici rady 200043/EC z roku 2000, provádějící zásadu rovného zacházení s lidmi bez ohledu na rasový nebo etnický původ. V této směrnici je diskriminace rozdělena do několika oblastí:

- přímá diskriminace, pokud je s osobou zacházeno méně příznivě než s osobou jinou ve srovnatelné situaci, a to z důvodu rasového či etnického.
- nepřímá diskriminace je vymezena jako situace, kdy neutrální ustanovení, kritérium nějakým způsobem znevýhodňuje osoby určité rasy nebo etnika v porovnání s jinými pokud není toto kritérium opodstatněno legitimním cílem.
- diskriminace, k níž dochází obtěžováním za účelem snižování lidské důstojnosti nebo vytvářením zastrašujícího, nepřátelského, nebo ponižujícího prostředí vůči příslušníkům jiných ras či etnik

Tím je zakázána diskriminace z národnostních, rasových, etnických a jiných důvodů jak stanoví čl. 3, odst. 2 Listiny základních práv a svobod.⁷

⁶ BUDILOVÁ, L.; HIRT, T. *Policista v multikulturním prostředí*. Praha. Člověk v tísni, 2005. s. 9-11. ISBN 80-903510-1-

⁷ *Listina základních práv a svobod* dostupné na <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

Osobně se domnívám, že tato terminologie rámcově vyhovuje dané problematice a je dostatečným vodítkem pro orientaci a práci běžného policisty. Rád bych však doplnil, že v případech diskriminace je třeba rozšířit dotčené skupiny o některé další. K diskriminaci nedochází jen na základě rasových a etnických příslušností, ale i mezi příslušníky majoritní společnosti. Tato diskriminace je namířena zejména proti ženám na poli profesního uplatnění a odměňování za práci srovnatelnou s muži. Další skupina, které se týká skrytá diskriminace je skupina osob s odlišnou sexuální orientací.

V neposlední řadě jsou znevýhodňovány příslušníci některých subkultur odmítajících sdílet většinové hodnoty (shromažďování majetků, podřízení osobních a rodinných potřeb kariéře apod.) a snažících se o alternativní životní styl. Jako celek bývají často zbytečně kriminalizovány neboť společnost nedokáže pochopit jejich volbu žít bez současných vymožeností, a takových názorů se obává. Totéž potvrzuje Bašta ve své knize *Politické teorie multikulturalismu*.

2. CO ROZUMÍME MULTIKULTURALITOU

2.1. Historický exkurz

Hovoříme li o multikulturalitě, neznamena to, že jde o oblasti problematických vztahů a už vůbec nejde jen o vztahy mezi majoritou a romskou minoritou jak tuto skutečnost vnímá většina veřejnosti. Otázka soužití různých národností v jednom státním celku je u nás aktuální prakticky od vzniku Českého státu. Za Karla IV. si v Čechách podávala dveře celá Evropa. Kromě Čechů zde žili Němci, Italové, Francouzi a mnoho dalších. V dobách Rudolfa II. tomu bylo nejinak. Proč je tedy pro nás dnes tak těžké a složité pochopit jinakost našich spoluobyvatel a zároveň zachovávat naši národní identitu? Tento fakt není možno vytrhávat ze širšího historického kontextu. Padesát let jsme žili v různých typech totalitního státu (fašistického, komunistického)⁸ a vést diskuse na téma lidských práv nebylo veřejně možné.

Předtím byli Češi, Moravané a Slezané přehlíženou menšinou v rámci Rakouska-Uherska. V té době jsme byli minoritou bojující za svá jazyková práva a sebeurčení. Podobným procesem procházejí dnes minority na území velkých národnostních států jako byla Jugoslávie, SSSR, ale stále aktuálněji i Velká Británie, Francie, Španělsko.

„Řešili jsme podobné problémy, k jakým se zatím připravuje ještě nezformovaná minorita Romů, kteří byli přestěhovaní po druhé světové válce na území dnešní ČR jako levná pracovní síla ze Slovenska.“⁹ Dodnes si tito Romové zachovávají své specifické zvyky a pohledy na život, které jsou však odlišné od kulturních vzorců majoritní společnosti. Jejich odlišný způsob života a jeho nepochopení z naší strany je zdrojem drobných i větších konfliktů. Nedokážeme pochopit, proč nepřijali hodnoty většinové populace přestože nám jsou tak blízké a srozumitelné. Proč se nerozplynuli, neasimilovali v davu. „České vlastenectví bylo před 150 lety předmětem výsměchu mnohých a vypadalo to jako zbytečné, nesmyslné úsilí. (viz Dvě Schauerovské otázky, tedy otázky, zda opravdu má cenu tento národ probouzet k životu, či zda není lepší, aby se úplně asimiloval do německého národa a

⁸ *Dějiny Česka* dostupné na <http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/127670-dejiny-ceska#C4.8ceskoslovensko>

⁹ HRACHOVCOVÁ, M., DOPITA, M., ZÍVALÍK, P., *Multikultura, tolerance a odpovědnost*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1999. s. 72. ISBN 80-244-0110-X

tak svojí intelektuální potenci přispíval k formování celkově lepšího světa , především Evropy.)“¹⁰

Stejnou otázku si dnes zřejmě klade mnoho lidí z jakého důvodu trvají menšiny na své odlišnosti, to se netýká jen Romů, ale přistěhovalců a usídlenců všeobecně. Proč prostě nesplynou s davem? Důvodem je, že většina národů a národností chce žít způsobem, který se naučila od svých rodičů a chce sama, alespoň částečně rozhodovat o své budoucnosti.

2.2. Tři modely kontinentální multikulturní integrace

Zpolitizované aktivity kulturních skupin naráží na nomokulturní povahu národních států. Reakce na toto napětí je rozličná podle různých forem, historicky daných dominancí určité hegemonistické kultury. Z hlediska moderní sjednocované Evropy můžeme porovnat tři hlavní směry přístupů multikulturnímu chápání společnosti. „ Jeden představuje důsledný asimilacionismus, druhý hierarchický kulturní pluralismus či permanentní diferencovanou inkorporaci.“¹¹ V evropském prostředí je s prvním pólem spojována Francie, s druhým Velká Británie a se třetím Německo.

„Pro první model je podmínkou k přijetí do národního společenství jejich asimilace.“¹² V této podobě si mají všichni osvojit jednotnou identitu nového národa. Tomu odpovídá školní vyučování. Ignorují se skupinové zvláštnosti, náboženské symboly patří jen do soukromí, zákony rozeznávají jen občany a neobčany. Na příslušnost k menšinám není brán zřetel, ta je pouze privátní záležitostí.

„Pro britský model není podmínkou přijetí do společnosti potlačení etnické příslušnosti či její vykazání do soukromí.“¹³ Pluralistický systém toleruje veřejnou viditelnost jednotlivých skupin a menšin, zohledňuje rozdílnost v programech škol, veřejných i státních institucích. Etnická různost není potlačována, předpokládá se však určitá míra osvojení si většinové kultury (právní řád, obecné principy, rovnost pohlaví.).

¹⁰ HRACHOVCOVÁ, M., DOPITA, M., ZÍVAL'K, P., *Multikultura, tolerance a odpovědnost*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1999. s. 72. ISBN 80-244-0110-X

¹¹ BAŠTA, P., *Politická teorie multikulturalismu*. Brno: Centrum pro studium Demokracie a Kultury, 1999: s.10. ISBN 80-85959-47-X

¹² Tamtéž

¹³ BAŠTA, P., *Politická teorie multikulturalismu*. Brno. Centrum pro studium Demokracie a Kultury, 1999 s.11. ISBN 80-85959-47-X

V německém modelu je podporována kulturní a etnická různost ne však z důvodu jejího rozvoje, ale naopak z důvodů jejího segregování. Původ tohoto systému je třeba spatřovat v tom, že ekonomické zapojení emigrantů do společnosti je jasně odděleno od zapojení *občansko-politického*. Německo totiž od počátku nepředpokládalo, že původní *gastarbeitři* zůstanou na jeho území trvale, a tato segregace měla usnadnit jejich návrat do původní vlasti. Lze tedy tvrdit, že se Německo od počátku domnívalo, že přisun jiných národností na jeho území je jen ekonomický a tito lidé odejdou s koncem svého produktivního (pracovního) věku.

Z uvedených modelů vyplývá, že otázka soužití různých skupin může být a také je pojímána různě. Pro všechny zmíněné modely platí, že jsou dynamické. Postupně se vyvíjejí a to jak v zámoří tak v Evropě. V Evropě musíme ještě přihlídnout k tomu, že je tento vývoj výrazně ovlivňován procesem evropské integrace, v jehož důsledku dojde k přehodnocení některých výchozích postojů a jejich konvergence, tak jak se postupně sbližují právní normy členských států EU. Pro většinu moderních společností také platí, že bez ohledu na to zda uznávají existenci menšin a jak je chápou, tyto společnosti sankcionují diskriminační chování na základě vymezené příslušnosti k nějaké menšině¹⁴.

2.3. Multikulturalismus v České republice

V České republice, podobně jako v okolních státech není obyvatelstvo homogenní. Toto platí pro kritérium jak národní, tak i jazykové, náboženské, etnické a kulturní. Dominantním etnikem je skupina, která sebe sama nazývá Češi. Od tohoto názvu je odvozen i jazyk a historické označení země Čechy. Česká republika zahrnuje tři historická území a to Čechy, Moravu a Slezsko. Za Čechy jsou považováni ti, kteří se narodili českým rodičům, nebo alespoň jednomu z nich, hovoří česky a za Čechy se sami považují. Některé osoby narozené na území Moravy a Slezska se považují za Moravany, ale jejich sousedé je i sebe považují za Čechy. Tyto odlišnosti nejsou nijak závažné, a i přes jistou selektivní hrdost na svůj původ nejsou zdrojem občanské nesnášenlivosti. Není ani jasné, zda je tato odlišnost národnostní či kulturní podstaty.

Kromě zmíněných Čechů a Moravanů žijí na našem území i příslušníci jiných národů. Například Poláci, Romové, Slováci, Němci, Chorvati a další. Z hlediska doby je však považujeme za historicky usídlené. Tohoto pojmu (ač nemá vliv na posuzování významu

¹⁴ Zákon 140/1961 Sb. Hlava pátá, § 198, § 198a – dostupné na www.tre.sagit.cz

menšin), jsem použil z důvodu odlišení od současného zdroje multikulturality jakou je přistěhovalectví a uprchlictví. Oba tyto pojmy jsou odlišné fenomény jak z hlediska právního tak přístupu majoritní společnosti.

„ *Přistěhovalectví* je dobrovolné usidlování osob, které původně bydlely mimo Českou republiku, v České republice. V současné době stát přistěhovalectví reguluje tak, že rozhoduje, kdo z cizinců se může na jeho území usídlit.“¹⁵

Rozhodování státu ve věcech přistěhovalectví se tak řídí aktuální situací uvnitř státu a přínosem jednotlivých přistěhovalců v dané oblasti. Z historie známe příklady státem podporovaného přistěhovalectví (osidlování pohraničí). Stát tak řešil momentální demografickou situaci v počtu obyvatel na některých částech svého území. V současné době je při rozhodování o přistěhovalectví důležité, s čím takový žadatel přichází, jaké má vzdělání, zda má na našem území zajištěnou práci nebo zda bude sám zaměstnavatelem.

Vzhledem k postupnému stárnutí populace má Česká republika zpracován plán na podporu přistěhovalectví, který do určité míry zvýhodňuje přistěhovalce za splnění podmínek daných státem (např. vzdělání, zajištěné zaměstnání, ochota žít na našem území se svou rodinnou, věk apod.).

„Naproti tomu *uprchlictví* je usazování se osob, které musely svou původní vlast opustit nedobrovolně a pod hrozbou nějaké závažné újmy.“¹⁶

K uprchlictví dochází z různých příčin. Může jít o živelné katastrofy na teritoriu mateřského státu, častěji jsou však důvodem válečné konflikty, náboženská a etnická nesnášenlivost. Stát může uprchlictví ovlivňovat jen sekundárně na poli politickém nebo humanitární pomoci. V krajním případě ve spolupráci s Radou bezpečnosti OSN vojenským dohledem v oblasti. V případě uprchlíků stát jen stanovuje kritéria a následně posuzuje, zda tato kritéria konkrétní osoba splňuje. Osoby s přiznaným statutem uprchlíka se mohou trvale usazovat na území státu i se svými rodinami.

¹⁵ DUFKOVÁ, I.; ZLÁMAL, J.; UHL, P. *Policie a multikulturní společnost*. Praha: Střední policejní škola ministerstva vnitra v Praze, 2005, s.12

¹⁶ DUFKOVÁ, I.; ZLÁMAL, J.; UHL, P. *Tamtéž*

V obou případech přistěhovalectví i uprchlictví dochází ve zvýšené míře ke střetávání dvou a více kultur ve zkráceném čase a omezeném prostoru, neboť události, které je zapříčinily se dějí také v omezeném čase a v konkrétní destinaci. V cílových zemích pak někdy dochází k určitému multikulturnímu přetlaku bez možnosti postupného sžití kulturních a etnických rozdílů, což může mít v důsledku negativní vliv na utváření klidného občanského soužití.

V ČR působí několik neziskových organizací pomáhající cizincům v orientaci v novém prostředí a usnadňují tak jejich začlenění do společnosti. Například Centrum pro integraci cizinců¹⁷.

2.4. Cizinci v ČR

Podle údajů Ministerstva vnitra ČR a Českého statistického úřadu je na území ČR evidováno 278312 (přesné počty podle státní příslušnosti)¹⁸ cizinců s povoleným trvalým nebo dlouhodobým pobytem (viz tabulka). Počty nelegálně pobývajících cizinců jsou pouze odhadem a i názory odborníků se značně rozcházejí. Zdroje MVČR uvádějí počty mezi jedno až dvounásobkem počtu osob s povoleným pobytem.

¹⁷ Centrum pro integraci cizinců -projekty organizace jsou dostupné na www.cicpraha.org/

¹⁸ počet cizinců s povoleným pobytem na území ČR k 31.12.2005 dostupné na <http://www.mvcr.cz/statistiky/migrace/051231/statpr.html>

Počet cizinců s povoleným dlouhodobým a trvalým pobytem k 31.12.2005

(podle státní příslušnosti)

Státní příslušnost	Druh pobytu		Celkový součet
	Dlouhodobý	Trvalý	
Arménie	362	906	1268
Bělorusko	2069	951	3020
Bosna a Hercegovina	335	1349	1684
Bulharsko	2214	2337	4551
Čína	2103	1470	3573
Francie	948	603	1551
Chorvatsko	616	1524	2140
Indie	388	153	541
Itálie	682	1079	1761
Izrael	431	183	614
Japonsko	1130	105	1235
Kanada	280	310	590
Kazachstán	934	1313	2247
Maďarsko	126	386	512
Makedonie	654	561	1215
Moldavsko	3996	678	4674
Mongolsko	2126	309	2435
Německo	3230	3957	7187
Nizozemsko	771	489	1260
Polsko	6426	11384	17810
Rakousko	1207	1161	2368
Rumunsko	739	1962	2701
Rusko	10261	6008	16269
Řecko	53	752	805
Slovensko	29218	20227	49445
Spojené království	1248	986	2234
Spojené státy	1901	2051	3952
Srbsko a Černá Hora	520	513	1033

Svazová rep.	733	1793	2526
Jugoslávie			
Turecko	406	229	635
Ukrajina	72455	15334	87789
Vietnam	13597	23235	36832
Ostatní celkem	5555	6483	12038
Celkový součet	1677714	110598	278312

Tabulku jsem redukoval a aplikoval jsem jen osoby podle státní příslušnosti, jejichž součet obou druhů pobytu přesahoval 500 osob . Tabulka také nikterak nspecifikuje důvody pobytu cizinců na našem území, ani to, zda jsou žadateli o azyl, zda chtějí v budoucnu získat státní občanství a trvale zůstat v České republice. Pro potřeby mé práce je relevantní vypovídající hodnota této tabulky.

3. PRÁCE POLICIE V MULTIKULTURNÍ SPOLEČNOSTI

3.1. Role policie

Jak je zřejmé z výše uvedených skutečností je multikulturalismus jednou z dimenzí života obyvatel České republiky. Česká republika je státem s demokratickým právním pořádkem. Svou moc uplatňuje působením svých orgánů. Jednou ze státních institucí je Policie České republiky (dále jen policie). Role policie je definována především „zákonem č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky“¹⁹. Je samozřejmé, že policie je vázána celým právním řádem a ne jen jediným zákonem. Pro práci policie jsou podstatné principy a hodnoty vyplývající z právního řádu, významné jsou také podzákoné prováděcí vyhlášky a nařízení vlády, vyhlášky ministerstev a rozkazy policejního prezidenta. Ve vztahu k problematice této práce je třeba přihlížet k právnímu řádu jako celku a hodnotám i principům v něm obsaženým. K těmto principům patří především:

- **Princip etnické neutrality.** Policie ČR je policií státu, který vychází z občanského principu, tedy z rovnosti všech, a to bez ohledu na etnickou, jazykovou, rasovou, národnostní a náboženskou příslušnost osob. Z toho vyplývá, že policisté bez ohledu na to k jaké skupině občanů přináležejí, musí při výkonu své pravomoci zachovávat k této otázce zcela neutrální stanovisko.
- **Princip vázanosti zákonem.** Veškeré činnosti policie a výkon jejich pravomocí se musí opírat o zákon a musí se odehrávat v jeho mezích. (tento princip je obecný a platí i ve vztahu k menšinám a jejich příslušníkům)

Policejní práce se řídí ještě dalšími zásadami nevyplývajícími z právního řádu. Vedle principů policejní práce je nutné pro potřeby této práce definovat také její cíle. Policie má, jako státní orgán, roli převážně sankční, ochrannou a obecně pořádkovou v širším pohledu i preventivní. Roli policie ve vztahu k multikulturní společnosti je definována takto:

- **Role Ochranná.** Policie je při své činnosti povinna chránit oprávněné zájmy příslušníků menšin stejně tak jako většiny. Ve vztahu k většině se to chápe „samo sebou“, avšak ve vztahu k menšině mnohdy nikoliv.

¹⁹ Sbírnka zákonů ČR zákon č.283/1991 Sb. O Policii České republiky

- **Role sankční.** Policie v tomto případě plní roli, která je jí ze zákona určena. Policie je povinna sankcionovat taková protiprávní jednání, která jsou namířena proti multikulturnímu soužití. Tato činnost není jen věcí policie, ale i jiných státních orgánů.
- **Role reprezentační.** Tato role nevyplývá ze zákona, ale z podstaty policejní práce, kdy je policie prvním kontaktním státním orgánem. Často je policie konfrontována s problémy, které nespádají do její kompetence. To je časté právě v případě menšin, protože jejich příslušníci se mohou v českém právním řádu orientovat méně a nesnadno než příslušníci většiny. Vnímání policie menšinami tak výrazně ovlivňuje jejich vztah ke státu a možnosti integrace.
- **Role preventivní.** Policie by měla svou práci plnit obecnou preventivní roli, která spočívá především v její přítomnosti a akceschopnosti.
- **Role obecně pořádková.** Tato role platí obecně nejen pro všechny policisty, ale i pro úřady místní samosprávy a spočívá v ochraně veřejného pořádku na území ČR.

V multikulturní společnosti plní policie roli představitele určitého hodnotového řádu, na kterém je stát vystavěn. Jednou z těchto hodnot je i rovný přístup a princip právního státu. Policie by v žádném případě neměla být nositelkou přání a názorů většiny. Policie představuje společnost celou, včetně minorit a to bez ohledu na jejich oblíbenost či neoblíbenost z hlediska celku. Policisté by tedy měli být prosti předsudků vůči menšinám. Proto jsou v policejním školství programy zaměřené na tuto problematiku. Např. kurz Interkulturní komunikace pro policisty.²⁰

3.2. Právní úprava multikulturní společnosti.

Většina společenských jevů bývá zpravidla nějak upravena právem. Multikulturní soužití proto není výjimkou. Právním předpisem s největší právní silou je *Ústava České republiky*, v ní jsou obsaženy obecné principy fungování státu a vztahy občanů k orgánům státu a naopak. Dalším pro tuto práci důležitým právním předpisem je *Listina základních práv a svobod*, (dále jen Listina) která jako součást ústavního pořádku České republiky ve 3 článku stanoví:

²⁰ Policejní akademie ČR – informace o studiu a kurzech dostupné na www.polac.cz/g2/

Čl.3

- (1) Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.
- (2) Každý má právo svobodně rozhodovat o své národnosti. Zakazuje se jakékoliv ovlivňování tohoto rozhodování a všechny způsoby nátlaku směřující k odnárodňování.
- (3) Nikomu nesmí být způsobena újma na právech pro uplatňování jeho základních práv a svobod.²¹

Z obsahu článku jasně vyplývá, že základní práva je způsobilý mít každý občan, ale i cizinec pobývající na území České republiky. Náš právní řád se řídí ještě dalšími právními předpisy a jejich obsah nemusí být závazný pro všechny obyvatele a také práva z nich pramenící nejsou právem většiny například zákon 325/1999 Sb., o azylu, zákon 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky. Z tohoto pohledu rozlišujeme například: statusové právo (upravující postavení jednotlivce), cizinecké právo, uprchlické právo nebo právo občanské. Ústavní zákony jako předpisy nejvyšší právní síly jsou ostatním nadřazeny a vykládat ostatní zákony a vyhlášky lze pouze v souladu s *ústavou*²². To znamená, že žádný zákon nesmí jít proti duchu ústavy. Pokud se tak stane lze ho zrušit řízením před Ústavním soudem.

Specifickou skupinou jsou mezinárodní smlouvy. Tím, že byly vyhlášeny v České republice, stávají se součástí právního řádu. Jejich právní moc je identická s právní silou běžného zákona. Pokud by byla mezinárodní smlouva v rozporu s ústavou je nutno vycházet ze znění ústavy.

²¹ GERLOCH, A; HŘEBEJK, J; ZOUBEK, V. *Ústavní systém České republiky*. Praha: Prospektrum, 2002, s.503
ISBN 80-7175-077-8

²² Pojmem „ústava“ s malým ú rozumíme všechny ústavní zákony.

- **Postavení jednotlivce.** Postavení jednotlivce se posuzuje na základě ústavní zásady rovnosti. Ze znění čl.1 a čl.3 Listiny vyplývá zásada rovnosti a zákaz diskriminace na základě rasy, pohlaví, jazyka, víry atd. Tato kritéria mají jasný vztah ke spolužití v multikulturní společnosti. Existují i kritéria na jejichž základě je možno nějaké právo přiznat či nepřiznat (např.jen občan může volit, být prezidentem). Odlišné právní postavení cizinců musí být vždy zákonem výslovně konstatováno. V praxi to znamená, že cizincům nejsou přiznána tzv. politická práva tj. právo volit, být volen, být členem politických stran apod. Cizinci nemohou také svobodně vstupovat na naše území a pobývat zde. Ve většině oblastí požívají neobčané stejná práva jako občané.
- **Postavení menšin.** Českým právem jsou zvláště chráněny národnosti a etnické menšiny. Nositelem práv menšin jsou menšiny jako takové. Otázka příslušnosti k menšině je osobní volbou konkrétní osoby. Národnostní menšinu tvoří pouze občané. Jen oni mohou být jejími příslušníky a nositeli jejích práv. Výkon těchto práv upravuje zákon např.: právo na sdružování příslušníků menšin, užívání jazyka před soudy, vzdělávání v jazyce menšiny, rozvoj kultury menšiny aj. Z uvedeného vyplývá, že se jedná o práva, která mají i příslušníci většiny, ale vzhledem k přirozenému uspořádání společnosti není třeba tato jejich práva nikterak zvýšeně ochraňovat.
- **Cizinecký režim.** Pod tímto pojmem je chápáno právní postavení osob, jenž nejsou státními občany ČR. Cizinci požívají v podstatě stejná práva až na některé výjimky (cizinecké právo). Cizinci vstupují na naše území na základě povolení českých úřadů (vízum, bezvízový režim, trvalý pobyt apod.) a pobývají zde na základě zákona č.326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR. Omezení práv, zvláště politických, již bylo zmíněno výše. Ostatní práva např. pracovní, podnikatelské, majetkové, sociálního zabezpečení jsou téměř totožná s právy občanů ČR.
- **Azylový režim.** Ve vztahu k uprchlíkům je Česká republika vázána mezinárodními smlouvami. Nalézá li se uprchlík na území ČR je tato povinna mu poskytnout ochranu (azyl). Azylové právo je obsaženo v zákoně č. 325/1999 Sb., o azylu²³. Policie na základě zákona zkoumá, zda žadatel splňuje podmínky pro udělení azylu. Policie je také jedním z míst kde může uprchlík učinit prohlášení o azylu. Postavení uprchlíka je také právně odlišné od postavení cizince. Například cizinec nemá na povolení

²³ Sbírnka zákonů ČR zákon č.325/1999 Sb., o azylu

k pobytu právní nárok, uprchlík ano. Dále je rozhodnutí o nepřiznání postavení uprchlíka přezkoumatelné soudem.

- ***Státoobčanský režim.*** Státní občanství se nabývá většinou narozením pokud je alespoň jeden z rodičů také českým občanem. Cizinci, kteří žijí na území České republiky se mohou stát časem občany. Občanství pak nabývají udělením. K tomu je třeba splnění určitých podmínek (pětiletý trvalý pobyt, bezúhonnost, znalost českého jazyka..). O udělení občanství rozhoduje Ministerstvo vnitra, a na udělení není právní nárok. Osoby udělením občanství završují proces formální integrace a stávají se plnoprávními „členy“ státu.

Studiem právních zdrojů mohu konstatovat, že Česká republika je po právní stránce opravdu demokratickým státem, ve kterém jsou naplňována multikulturní kritéria soužití osob z různých etnických skupin a kulturních prostředí. Cizinci zde požívají většinu práv, tak jak jsou standardem v zemích EU, ale i ve vyspělých tzv. západních demokraciích. Pokud jsou mu upírána některá práva, jedná se o práva rozhodovací a politická náležející jen občanům České republiky (práva ovlivňující chod státu). Kulturní a etnické menšiny požívají stejných práv jako většina, a navíc jsou jejich práva přímo zakotvena v ústavě a dalších zákonných předpisech. Cizinec má možnost domoci se svých práv i ve vztahu k jednání policie, nebo jiným státním orgánů. V naléhavých případech se těchto práv může domoci i soudně. Naplňování těchto práv je však věc jiná a právě při ní může individuálně docházet k nějaké formě diskriminace. Z toho důvodu je dle mého názoru důležité soustavné základní i celoživotní vzdělávání policistů v této oblasti.

4. NÁRODNÍ STRATEGIE PRO PRÁCI POLICIE ČR VE VZTAHU K NÁRODNOSTNÍM A ETNICKÝM MENŠINÁM

Bez ohledu na právní připravenost a vyzrálost České republiky k naplňování principů multikulturního soužití zde působí další faktory, které tuto problematiku ovlivňují. Ty jsou z části utvářeny historicky. Nedůvěra k cizincům od dob habsburské nadvlády, až po ideové působení východního bloku nedávají Čechům příliš dobrý základ k toleranci a chápání odlišností. Částečně i sociálně a demograficky, kdy se nepočetný český národ snažil uhájit svou suverenitu, jazyk a autonomii. Mnozí příslušníci policie jsou tak zatíženi stejnými stereotypy ve vztahu k etnickým menšinám, ale i ve vztazích k příslušníkům některých subkultur vycházejících z majoritní společnosti. Policejní práce vykonávaná na základě těchto stereotypů by se v konkrétních případech mohla dostávat do rozporu s principy nestrannosti a neovlivnitelnosti. Usnesením vlády ČR č.761 ze dne 5. srpna 2002 bylo ministru vnitra uloženo vypracování koncepce ve vztahu policie a multikulturní společnosti. Na základě této výzvy byla vypracována *Národní strategie pro práci Policie ČR ve vztahu k národnostním a etnickým menšinám*.²⁴

4.1. Cíle a koncepce Strategie

Vychází z potřeby integrace romské komunity do společnosti, ale i z výzev mezinárodních organizací požadujících zapojení členů etnických a národnostních menšin do práce policejních sborů. Nutnosti obecně reagovat na zvýšený příliv uprchlíků, žadatelů o azyl, migrantů a cizinců do ČR. Tato reakce je odpovědí na společenskou objednávku.

- zvyšovat prestiž policejní práce a její pozitivní image v očích veřejnosti
- vytvořit rámec preventivních policejních aktivit orientovaných na klienta, který by ve vztahu policie a etnických minorit představoval ekvivalent represe policejní práce
- zapracovat problematiku národnostních a etnických menšin do systému celoživotního vzdělávání policistů

²⁴ Dále jen *Strategie* – dostupné na <http://www.mvcr.cz/dokument/index.html> - Policie a minority

- vypracovat mechanismy pro zaměstnávání příslušníků národnostních menšin u Policie ČR
- vytvořit mechanismy efektivní práce Policie ČR ve vztahu k menšinovým komunitám
- realizace reprezentativního výzkumu vztahu Policie ČR a etnických a národnostních menšin ve společnosti; identifikace problémových oblastí²⁵

Cílovou skupinou jsou příslušníci policie a příslušníci národnostních menšin se zájmem o práci u Policie ČR. Navrhované mechanismy jsou v podmínkách ČR zaměřeny především na příslušníky romské komunity, ale podle potřeby nevyklučují uplatnění na problematiku jakékoliv národnostní menšiny V ČR, současné i budoucí.

4.2. Mechanismy vztahu Policie ČR k národnostním menšinám

Formování vztahu policistů k příslušníkům národnostních menšin a naopak příslušníků menšin k policii je utvářeno celou řadou vnitřních a vnějších mechanismů. Velkou roli hraje tradice a rodinná výchova jednotlivců a taktéž jejich osobní zkušenost. Dalšími neméně důležitými faktory jsou *profesní vzdělávání*, *multikulturalita policie* (zaměstnávání příslušníků národnostních menšin u Policie ČR), *psychologické šetření* (u uchazečů o práci policisty zaměřené na hodnotovou orientaci, monitoring xenofobního jednání...), *etický kodex policisty a výzkumy vztahů Policie ČR a národnostních a etnických menšin*.

V rámci profesního vzdělávání se již provedla a dále provádí celá řada změn. Základní odborná příprava se od 1. 9. 2005 prodloužila z devíti měsíců na dvanáct, to umožnilo větší hodinovou dotaci pro předměty psychologie a deontologie v rámci, kterých je tato problematika začleněna. Dalším z opatření je umožnění stáží studentů středních policejních škol a Policejní akademie ČR v azylových zařízeních pod pravomocí Správy uprchlických zařízení. V programu celoživotního vzdělávání policistů se realizují kurzy s danou problematikou pro nižší (vedoucí oddělení) a vyšší (ředitelé okresních správ) management. Pro všechny policisty jsou k dispozici učební manuály o národnostních a etnických menšinách, rasizmu, xenofobii, diskriminaci apod.²⁶

²⁵ Strategie str.4

²⁶ Strategie str. 18-19

V oblasti zaměstnávání příslušníků národnostních menšin u Policie ČR je záměrem podporovat masivnější nábor příslušníků minorit k policii. V současné době je sbor Policie ČR výrazně homogenní. Zaměstnávání příslušníků národnostních minorit u policie přináší pro policii několik podstatných výhod. Se zvýšeným počtem policistů z řad příslušníků minorit stoupá důvěra menšin v policii a vzrůstá loajalita a respekt ke státním institucím. Naopak policii je usnadněna komunikace s minoritami na základě prosté skutečnosti, že má ve svých řadách členy, kteří rozumějí hodnotám, problémům a potřebám minoritní komunity. Tento záměr je vyjádřen ve střednědobé koncepci Ministerstva vnitra a stanoví, že výběr uchazečů se má ve větší míře zaměřit na ženy a příslušníky národnostních menšin. Na základě této koncepce proběhlo na Střední policejní škole v Brně 6 jednoměsíčních kurzů „Příprava občanů národnostních menšin k přijetí do služebního poměru příslušníků Policie ČR“ Celkem se zúčastnilo 91 uchazečů a do služebního poměru bylo přijato 21. Tito absolventi kurzu byli přijati k Policii ČR na výjimku a dále musí splnit podmínku úplného středoškolského vzdělání zakončeného maturitní zkouškou.²⁷

V současné době jsou tyto kurzy pozastaveny, neboť po přijetí nového zákona o služebním poměru nebude již možné při přijetí k Policii ČR poskytovat výjimku ze splněného vzdělání. Dále vzhledem k nejistotě s možnými dopady tohoto zákona na početní stavy policistů a připravované reorganizaci PČR po vstupu ČR do Shengenského prostoru je v současné době všeobecně nábor k Policii ČR omezen.

Komunitně organizovaná policejní práce (tzv. community policing) implikuje řadu doporučení. Jedním z nich je přijímat k policii jen takové lidi, jenž jsou bez předsudků a mají dostatečnou sociální senzitivitu. Cílem je policejní sbor prostý příslušníků s xenofobní a rasistickou hodnotovou orientací. Současný způsob psychologického testování uchazečů není schopen dostatečně rozpoznávat tyto projevy. Strategie proto počítá s vytvořením nového testovacího souboru, který by těmto potřebám lépe vyhovoval. Protože výsledky šetření nemohou být jedinou zárukou spolehlivých informací, uvažuje se o variantě doplnění testu monitoringem chování uchazeče po dobu základní odborné přípravy (ZOP) a dále v rámci průběžného služebního hodnocení. Součástí procesu je systémově zajistit, aby bylo stanovisko pracovníka monitorujícího uchazeče během ZOP respektováno příslušným personálním funkcionářem.²⁸

²⁷ Strategie str. 20-21

²⁸ Strategie str.23

Osobně považuji jako vodítko k obecnému hodnocení policisty *Etický kodex policisty*, který byl schválen v roce 2005, a který může být rámcovou etickou orientací pro policisty i hodnotitele v nestandardních situacích. Etický kodex samozřejmě neřeší všechny možné aspekty služby, ale je jakýmsi vodítkem k úspěšnému zvládnání těchto situací.

V oblasti výzkumů vztahů Policie ČR a národnostních a etnických menšin v české společnosti realizoval Doc. Dr. Jiří Buriánek, CSc. poměrně obsáhlý výzkum zaměřený na vztah Policie ČR a národnostních a etnických menšin.²⁹ Prezentace výsledků výzkumu bude mít pak zásadní význam při konkretizaci jednotlivých opatření vyplývajících ze Strategie.

4.3. Pilotní projekt – Styčný důstojník pro problematiku menšin

Tento pilotní projekt se již realizuje v rámci Krajských správ Policie ČR. Projekt byl připraven na základě zahraničních zkušeností, zejména Velké Británie. Vychází z přesvědčení, že spolupráce Policie ČR by měla být rozšířena o spolupráci komunit a menšin v podobě adresných a systematických aktivit. Činnost policisty pracujícího jako *styčný důstojník* by měla pokrývat oblast prevence v problematice menšin, spadajících do působnosti Policie ČR. „ Severomoravská policie má styčného důstojníka pro problematiku menšin. Tento projekt byl inspirován britským systémem policejní práce tzv. *community policign*. Náplní jeho styčného důstojníka je především vykonávání preventivních aktivit ve vztahu k příslušníkům a komunitám menšin, žadatelům o azyl, migrantům, travellerům a homosexuálním komunitám. Také asistuje při vyšetřování všech závažných deliktů, které jsou se životem menšinových komunit spojeny.“³⁰

Další činnosti a opatření v rámci působení styčného důstojníka jsou. Spolupráce s organizacemi a vůdčími představiteli minorit v dané lokalitě, spolupráce s probační a mediační službou, plnění funkce zprostředkovatele mezi policií a minoritní komunitou, vytipování občanů z řad minorit pro práci u Policie ČR.

Pilotní projekt byl již realizován u Krajské správy Policie ČR severomoravského kraje a v současné době se počítá s postupným zavedením i u ostatních krajských správ.

²⁹ Buriánek, J. *Výzkum zaměřený na vztah Policie ČR a národnostních a etnických menšin v české společnosti*. 2004. dostupné na <http://www.mvrcz/dokument/2006/mensiny.pdf>

³⁰ Styčný důstojník pro problematiku menšin. *Občasník-informační bulletin pro národnostní a etnické menšiny*. Ostrava: policie ČR správa severomoravského kraje, str.1, č.3 květen 2005.

Dalším pilotním projektem je **Asistent Policie ČR pro potírání lichvy** v sociálně vyloučených romských komunitách. Ačkoliv je jedním ze zajímavých projektů Strategie, rozhodl jsem se jím v této práci nezabývat neboť se vztahuje jen na jednu speciálně vymezenou skupinu a specifický problém.

Cíle Strategie jsou v práci Policie ČR postupně naplňovány. Za jejich plnění odpovídá ministr vnitra vládě České republiky.

PRAKTICKÁ ČÁST

5. Sociální sonda

5.1. Východisko sondy

ČR v souvislosti s přistoupením k EU a samotným členstvím přizpůsobovala své zákony legislativním a právním normám EU. V rámci tohoto procesu došlo i k uplatňování standardů evropských bezpečnostních sborů v rámci Policie ČR. Od 90. let se naše území stalo nejen tranzitní, ale i cílovou zemí pro příslušníky různých národností. Z obou těchto situací vyplývá zaměření šetření. V této souvislosti mne zajímají názory policistů na profesní přípravu v současné době.

V České republice žijí také početné národnostní menšiny a vztah policistů k příslušníkům těchto menšin je také předmětem této sondy. Sondou chci potvrdit nebo vyvrátit svou *hypotézu*, že děsloužící policisté, kteří neabsolvovali cílené vzdělání v oblasti multikulturního soužití, lidských práv a potlačování projevů rasismu a diskriminace vykazují ve svých názorech odlišné a negativní postoje (ve vztahu k et. a nár. menšinám) oproti *novým* příslušníkům, jenž byli takto vzdělávání ihned po nástupu k Policii ČR.

5.2. Cíle

- zjistit zda jsou příslušníci Policie ČR nestranní při prosazování zákona
- zda se vzdělávají v oblasti multikulturního soužití
- jaký způsob vzdělávání preferují
- jak vnímají cizince a národnostní menšiny z hlediska projevů kriminality
- potvrdit nebo vyvrátit svou hypotézu

5.3. Metodika výzkumu

Vzhledem k omezenému rozsahu této práce a mým možnostem byly informace od respondentů získávány prostřednictvím anonymního dotazníku. Ten byl realizován u čtyřiceti příslušníků cizinecké policie v období května 2006. Na dotazy odpovědělo všech čtyřicet policistů.

5.4. Dotazník a jeho vyhodnocení

Vážení kolegové a kolegyně. Oslovuji vás tímto jako příslušníky Cizinecké policie s prosbou o vyplnění anonymního dotazníku. Vzhledem k tomu, že se z povahy své práce nejčastěji setkáváte s cizinci a příslušníky jiných národností, a to jak v běžném služebním styku (žádosti, povolení) tak i v krizových situacích (trestná činnost), máte dostatek zkušeností a znalostí, které bych rád využil k analýze postojů příslušníků Policie ČR a potřebě i možnostem jejich multikulturního vzdělávání.

Také s příslušníky národnostních menšin přicházíte do styku při řešení obecných policejních úkolů a povinností.

Dotazník je naprosto anonymní, a prosím vás proto o přesné a pravdivé odpovědi. Analýza získaných údajů může pomoci ke zkvalitnění vaší práce, poskytnout podněty ke změnám ve vzdělávání policistů, ale i k zamyšlení se nad svými postoji k cizincům a národnostním menšinám.

Pro dosažení cíle dotazníku také vědět jak dlouho u Policie ČR působíte.

A) 1-5 let	B) 6-15 let	C) +15 let
20	13	7

Označte prosím vaši odpověď kroužkem.

*Na oddělení pracuje polovina příslušníků s kratší praxí (A) již v základní odborné přípravě na policejních školách v rámci předmětu **Psychologie a deontologie** probírali specifika národnostních a etnických menšin, problematiku rasizmu, xenofobie a lidských práv. (B) Probírali okrajově, příliš si nevzpomínají. (C) Stouto problematikou se v policejním školství neseťkali. Tyto doplňující informace mi poskytl na základě rozhovoru.*

Děkuji za vaši ochotu a spolupráci.

1) Je správné, že mají všichni lidé u nás bez ohledu na rasu, pohlaví a postavení stejná základní práva?

a) ano	7
b) ne	3
c) nevím	30

2) Je pro ČR přínosem, že se zde usazuje stále více cizinců?

a) ano	5
b) spíše ano	4
c) spíše ne	21
d) ne	10

*Na tyto dvě otázky odpověděli **ano a spíše ano** v obou případech jen dotazovaní ze skupiny (A), ostatní A – B – C odpovídali **ne, spíše ne a nevím**, přičemž vždy **ne** odpovědělo 5 dotázaných ze skupiny (C)*

3) Považujete nestrannost za předpoklad pro práci policisty?

a) ano, vždy	15
b) ano, někdy	25
c) ne, nikdy	0

*Na otázku odpovědělo **ano** 12 dotázaných ze skupiny (A) ostatní skupiny jsem pro malý rozsah nespecifikoval.*

4) U jaké části svých kolegů jste se setkal/la s předpojatostí vůči cizincům nebo národnostním menšinám?

a) téměř u všech	3
b) u většiny	8
c) u menší části	22
d) téměř u nikoho	7

- 5) Myslíte si, že vaši kolegové zvýhodňují nějaké osoby, skupiny či národnosti oproti jiným?
a) ano	18
b) zcela vynímečně ano	18
c) ne	4

U těchto otázek dotazovaní připouštějí poměrně časté projevy připomínající xenofobní jednání u svých kolegů. Jen 7 dotázaných se domnívá, že se nesetkali s odlišným přístupem k cizincům. Otázka č.5 není zaměřena jen na cizince, ale na zvýhodnění jako takové. To připouštějí dotazovaní v určité míře napříč svým spektrem. NE odpověděli tři ze skupiny (B) a jeden ze skupiny (C). To je zajímavé vzhledem k době, po kterou pracují u policie, ale protože respondenti nejsou rozdělení podle funkcí, ve kterých pracují, nelze odpověď dostatečně zhodnotit.

- 6) Vzdělával/a jste se během policejní praxe v oblasti multikulturního soužití?
a) ano, dostatečně	5
b) ano, ale nedostatečně	20
c) ne	15

- 7) Jaký způsob vzdělávání v této oblasti preferujete?
a) Prostřednictvím tiskových materiálů k samostudiu	4
b) školení přímo na oddělení	14
c) kurz ve vzdělávacím středisku	22

- 8) Jak hodnotíte své profesní kompetence v oblasti multikulturního soužití? Označte na stupnici 1 až 5. Přičemž 1 jsou výborné, 5 nedostatečné.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
4	8	8	18	2

V souboru těchto otázek označili dotazovaní ze skupin (B,C) své vzdělání převážně za nedostatečné, případně nebyli vzdělávání vůbec, nebo si na to nevzpomínají. Tito respondenti také své profesní kompetence v této oblasti hodnotili horší známkou. Všichni ze skupiny (A) a přibližně polovina ze skupiny (B) se v dané oblasti vzdělávali, ale většina dotázaných nepovažuje své kompetence za dostačující. Velká většina neupřednostňuje zavedenou praxi,

kdy jsou na oddělení k dispozici různá manuály a brožury a raději by se vzdělávali pod vedením nějakého lektora.

9) Obáváte se ze strany cizinců u nás žijících projevů kriminality nebo terorizmu?

a) ano	5
b) spíše ano	16
c) spíše ne	19
d) ne	0

10) Obáváte se častějších projevů kriminality příslušníků národnostních menšin?

a) ano	18
b) spíše ano	14
c) spíše ne	8
d) ne	0

*Dotazovaní ze skupin (B,C) odpověděli na toto téma většinou **ano, spíše ano** to však dle mého názoru není dáno jejich xenofobními postoji, ale vzhledem k jejich vyššímu věku obecným strachem z kriminality jako takové, dále jejich životními zkušenostmi. Všichni dotázaní přiznali nějaké obavy z nelegálního jednání cizinců nebo příslušníků národnostních menšin.*

11) Pokud jste v otázkách č.10 a č.11 odpověděl ano, spíše ano. Co vás vedlo k obavě z kriminality nebo terorizmu?

a) zkušenosti z policejní práce	10
b) informace z médií	8
c) obecné povědomí	4
d) nedovedu posoudit	18

Z informací o zdroji obav dotázaných nelze jednoznačně určit, že by jejich společným původem byla práce u policie. Pravděpodobně jejich obavy vycházejí z více zdrojů (bydliště, výchova apod.) a zaměstnání policisty je jedním z nich. Vyhraněnost odpovědí vzhledem ke skupině A ,B, C nelze určit, neboť odpovědi dotázaných ze všech skupin se objevily v každé položce poměrně plošně rozložené.

Závěrem bych se vás chtěl zeptat jak jste spokojeni se svou prací? Zakroužkujte prosím vaši odpověď.

spokojen spíše spokojen spíše nespokojen nespokojen

13

20

6

1

Poslední otázka týkající se spokojenosti prokázala, že většina příslušníků policie na oddělení je se svou prací vcelku spokojena. Nespokojenost u menší části z nich může být zapříčiněna i celkovou životní a rodinnou situací, nebo může být krátkodobého rázu.

Některé mé hypotetické konstrukce v rozborech otázek jsou podloženy mou osobní znalostí zkoumaného kolektivu, pracovního prostředí a v některých případech i rodinného zázemí.

ZÁVĚR

Cílem mojí práce bylo poukázat na některé aspekty soužití majoritní společnosti a lidí z různých etnických, národnostních a kulturních prostředí. Na práci policie jako nedílné součásti státní správy a na nutnost jejího kvalitativního vývoje v dané oblasti. Každoročně se v České republice zvyšuje počet žadatelů o azyl, přiznání dlouhodobého a trvalého pobytu. Tyto skupiny většinou nežijí izolovaně, zato však koncentrovaně a v interakci s majoritní společností. Neznalost jejich zvyklostí a hodnotových odlišností může vést v některých případech k negativnímu náhledu na celou komunitu. V současnosti v ČR žije téměř 300 000 cizinců s dlouhodobým nebo trvalým pobytem. Dosud není jasné zda zde chtějí zůstat trvale a požádat o české občanství, nebo zda po nějaké době odejdou.

V práci jsem poukázal na tři teoretické směry multikulturního soužití a začleňování minoritních skupin do společnosti (v praxi uplatňované ve Francii, Velké Británii a Německé spolkové republice). Všechny tři procházejí v současné době určitou krizí a vlády jednotlivých zemí se pokoušejí nacházet nová východiska, pro soužití odlišných národnostních a etnických skupin na svém území.

Policie ČR jakož i všechny orgány státní správy jsou ze zákona povinny chránit zájmy všech občanů bez ohledu na etnickou, národnostní, kulturní či jinou odlišnost. Tato povinnost je rámcově zastřešena Ústavou ČR a Listinou základních práv a svobod. Ostatní zákony jsou pak specifikací těchto dvou zastřešujících.

Uplatňování těchto zákonů a jejich naplňování je vždy nakonec v rukou jednotlivých státních úředníků (policistů). Ministerstvo vnitra ČR dalo jasně najevo, že chce být moderním sborem (Policie ČR) kde naplňování lidských práv a svobod má při práci s občany prioritu. Národní strategie pro práci Policie ČR ve vztahu k národnostním a etnickým menšinám, moderní koncepce policejního školství jsou toho důkazem.

Policie ČR se však také potýká s řadou problémů a většinou nárazovou vlnou kritiky z řad veřejnosti i některých odborníků. Policie ČR je značně homogenní ve své národnostní struktuře a tuto homogenitu se dlouhodobě nedaří narušit. Podstatně lépe je strukturována v oblast zastoupení pohlaví a dnes již mnoho žen zastává i významné funkce v policejní hierarchii.

Policie ČR je také stále do určité míry zatížena zvyklostmi a rutinní prací policistů, kteří jsou již ve službě dvacet i více let. Tito policisté nikdy neprošli cíleným vzděláváním a přizpůsobení se novým požadavkům bylo ponecháno jejich vlastní aktivitě. Své stereotypy v chování a pracovních postupech pak přenášejí na mladší nově přijaté policisty.

Malá sociální sonda, kterou jsem zaměřil na příslušníky Cizinecké policie ČR potvrdila mou hypotézu, že právě příslušníci sloužící delší dobu jsou (ve větší míře než ostatní příslušníci) nositeli negativních stereotypů ve vztahu k cizincům, národnostním a etnickým menšinám a jiným marginálním skupinám. Neuspokojivé je také zjištění, že většina policistů se domnívá, že jejich kolegové zvyhodňují při své práci některé osoby či skupiny.

Oblast policejního vzdělávání (tím nemám na mysli odborné, např. kriminalistika, dopravní služba apod.) v oblasti multikulturního soužití je dle mého názoru prioritně zaměřena na střední a vyšší management (formou vícedenních kurzů), což následně způsobuje, že tyto potřebné kompetence a znalosti nemají příslušníci v přímém výkonu služby na ulici. Ti mají (dle mé osobní zkušenosti) k dispozici tištěný materiál, který mohou ovšem bez dalšího vysvětlení studovat ve svém volném čase. Sonda ukázala, že tyto policisté preferují vzdělávání formou kurzů nebo školení s lektorem. Zde vidím zatím největší nedostatky, neboť praktikovaný systém celoživotního vzdělávání není přednostně zaměřen na potřeby praxe.

Dále vyhodnocení sondy ukázalo, že obavy z častějšího výskytu kriminálního chování u marginálních skupin, cizinců, etnických a národnostních menšin vycházejí pravděpodobně z vlivu vnějšího prostředí (především média), kulturních stereotypů a celkového stavu společnosti než z povahy jejich práce. Přitom se setkávají s cizinci, etnickými a národnostními menšinami převážně při překročení zákonných norem těmito skupinami či jednotlivci. Potěšující je zjištění, že se touto markantní zkušeností nenechávají přespříliš ovlivnit.

Mne osobně potěšilo zjištění, že je většina policistů ve své práci spokojena. Toto zjištění může být důležitým ukazatelem pro budoucí práci a stanovení nových vzdělávacích programů. Pokud nacházejí policisté ve své práci realizaci a uspokojení budou i ochotni se na ni cíleně připravovat a vzdělávat pokud budou v osobním i profesním rozvoji podpořeni praktickým vzdělávacím systémem.

Seznam zdrojů

- BAŠTA, P., *Politická teorie multikulturalismu*. Brno: Centrum pro studium Demokracie a Kultury, 1999 ISBN 80-85959-47-X
- BUDILOVÁ, I.; HIRT, T. *Policista v multikulturním prostředí*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR. 2005 ISBN 80-903510-1-8
- Buriánek, J. *Výzkum zaměřený na ztáh Policie ČR a národnostních a etnických menšin v české společnosti*. 2004. dostupné na <http://www.mvrcz/dokument/2006/mensiny.pdf>
- *Centrum pro integraci cizinců*- dostupné na <http://www.cicpraha.org/>
- *Dějiny česka*, dostupné na <http://www.encyklopedie.seznam.cz/heslo/127670-dejiny-ceska#C4.8ceskoslovensko>
- DUFKOVÁ, I.; ZLÁMAL, J.; UHL, P., *Policie a multikulturní společnost*. Praha: Střední policejní škola ministerstva vnitra v Praze 2005
- GABAL, I., a kol. *Etnické menšiny ve střední Evropě*. Praha: G plus G, 1999 ISBN 80-86103-23-4
- GERLOCH, A.; HŘEBEJK, J.; ZOUBEK, V. *Ústavní systém České republiky*. Praha: Prospektrum. 2002 ISBN 80-7175-077-8
- HRACHOVCOVÁ, M.; DOPITA, M.; ZÍVALÍK, P. *Multikultura, tolerance a odpovědnost*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1999 ISBN 80-244-0110-X
- *Informace o studiu a kurzech*, Policejní akademie ČR, dostupné na <http://www.polac.cz/g2/>
- *Listina základních práv a svobod* dostupné na <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>
- Národní strategie pro práci Policie ČR ve vztahu k národnostním a etnickým menšinám, dostupné na <http://mvcr.cz/dokument/index.html> - Policie a minority
- Počet cizinců s povoleným pobytem na území ČR k 31.12.2005 dostupné na <http://www.mvcr.cz/statistiky/migrace/051231/statpr.html>
- PRŮCHA, J., *Interkulturní psychologie*. Praha: Portál, 2004 ISBN 80-7178-885-6
- *Rámcová úmluva o postavení národnostních menšin č.96/1998 Sb.*, (smluvní dokument Rady Evropy)
- SATORI, G., *Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci*. Praha: Dokořán, 2005 ISBN 80-7363-022-2
- Styčný důstojník pro problematiku menšin, *Občasník- informační buletin pro národnostní a etnické menšiny*. Ostrava: policie ČR správa Severomoravského kraje, str. 1, č.3 květen 2005
- SURYNEK, A.; KOMÁRKOVÁ, R.; KAŠPAROVÁ, E., *Základy sociologického výzkumu*. Praha:MP-Management Press, 2001 ISBN 80-7261-038-4
- *Trestní zákoník ČR*, dostupné na <http://www.tre.sagit.cz>
- *Ústava České republiky*, dostupné na <http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>
- *Zákon č. 325/1999 Sb., o azylu* Sbírká zákonů ČR
- *Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky* Sbírká zákonů ČR
- *Zákon č.273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin* Sbírká zákonů ČR
- *Zpráva o situaci národnostních menšin v České republice za rok 2004*. Praha: Úřad vlády ČR. 2005 ISBN 80-86734-52-8

ABSTRAKT

ŠŤASTNÝ, M. *Policie v multikulturní společnosti*, České Budějovice, 2006. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce Mgr. Markéta Elichová Ph. D.

Tato práce představuje práci Policie ČR v multikulturním prostředí naší společnosti. Jsou zde popsány různé přístupy k oblasti multikulturního soužití v některých zemích Evropské Unie. Autor seznamuje s koncepcí vzdělávání a celkovému přístupu v práci Policie ČR k národnostním a etnickým menšinám, k projevům xenofobie, rasizmu a možným formám diskriminace. Pro lepší pochopení problematiky těží tato práce především koncepci *Národní strategie pro práci Policie ČR ve vztahu k národnostním a etnickým menšinám*. V praktické části uvádí fakticky ověřené informace o realizaci této *Strategie* a úspěšnosti jejího dopadu přímo na policisty v přímém výkonu služby. V závěru práce tyto získané údaje interpretuje a vyvozuje z nich některá další doporučení.

Klíčová slova.

Policie ČR, národní strategie, diskriminace, xenofobie, cizinec, národnostní a etnická menšina, multikulturalita, demokratická společnost, imigrace, přistěhovalec, utečenec

Police in multicultural society.

This essay represents the work of Police in Czech Republic in multicultural environment in our society. There are described some approaches to the topic of multicultural living in some countries of European Union. The author introduced us with the conception of education and a global approach in work of Czech Police according national and ethnic minorities, shows of xenophobia, racism and available forms of discrimination. There is a conception of National strategy for work of Police of Czech Republic in relationship to national and ethnic minorities which can be used for better understanding of the problem in this essay. In practical part it gives real verified information about realization of this strategy and its succession of the fall just on the policemen in the real performance service. In the end this essay shows the items which were used and make from them next recommendation.

Key words

Police of Czech Republic, national strategy, discrimination, xenophobia, citizen, national and ethnical minority, multiculturalism, democratic society, imigration, immigrant, refugee